

Virtavedet ja kalatalous sekä ns. nollavelvoitelaitokset

Kalastusneuvos Eija Kirjavainen, Maa- ja metsätalousministeriö, luonnonvaraosasto

Tausta

- Vuonna 2012 hyväksyttiin kansallinen kalatiestrategia valtioneuvoston periaatepäätökseksi

- Strategiassa visioksi vahvistettiin:

Elinvoimaiset vaelluskalakannat lisääntyvät luonnossa mahdollistaen monimuotoisuuden säilymisen ja kestävän kalastuksen

- Toiminta-ajatuksiksi vahvistettiin:

Toiminnan painopistettä siirretään istutuksista kalojen luontaisen lisääntymiskierron ylläpitämiseen ja palauttamiseen

Vaelluskalakantojen elvyttäminen käynnistyi yhteistyöllä ja tavoitteellisesti.

Pääministeri Jyrki Kataisen hallituksen hallitusohjelmasta lähtien vaelluskalakantojen elvyttäminen on jollain tavalla ollut mukana kaikissa hallitusohjelmissa

Vaelluskalat

Vaelluskaloilla tarkoitetaan lajeja, jotka syntyvät virtavesissä, viettävät kasvuvaiheen meressä tai järvessä ja palaavat takaisin synnyin alueelleen lisääntymään. Ankeriaan lisääntymiskierto poikkeaa tästä.

Vaelluskalojen luontainen elinkierto edellyttää kulkumahdollisuutta jokien poikasalueiden ja järven tai meren syönnösalueiden välillä.

Edellä mainitusta syystä vaellusesteet vaikuttavat vaelluskalakantojen tilaan.

Vaelluskaloistamme järvilohi ja ankerias ovat äärimmäisen uhanalaisia, vaellussiika, meritaimen ja taimenen sisävesikannat napapiirin eteläpuolella luokitellaan erittäin uhanalaisiksi.

Pelkästään kalastuksen sääntelyllä ja kalojen istutuksilla ei voida saada vaelluskalakantoja elvytettyä ja säilytettyä monimuotoisina.

Kalakantojen elvyttäminen ja vaellusesteet

Vaihtoehtoiset toimenpiteet viranomaistyössä

1) Kalatalousvelvoitteiden muutoshakemukset vesilain mukaisesti

- Vesilain 3 luvun 22 §:n mukainen kalatalousvelvoitetta tai -maksua koskevien määräysten tarkistaminen
- Esimerkiksi Kemijoen ja Iijoen kalatalousvelvoitteiden muutoshakemukset ovat Lapin ELY-keskuksen vireille laittamina Pohjois-Suomen aluehallintoviraston käsiteltävinä
- Jos voimalaitokselle ei ole vesilain tai sitä edeltäneen lain mukaiseen lupaan sisällytetty kalatalousvelvoitetta, ei sitä voida siihen jälkikäteen määrätä. Tällaisia laitoksia kutsutaan ns. 0-velvoitelaitoksiksi.

2) Vapaaehtoiset yhteistyöhankkeet, NOUSU-ohjelma

- Ohjelma toteuttaa monimuotoisia vaelluskalojen kulku- ja elinmahdollisuuksia parantavia virtavesihankkeita yhteistyössä aluetoimijoiden kanssa.

- Lisäksi ohjelmassa on tuettu laajasti vaelluskalahankkeisiin liittyvää tutkimus- ja kehittämistyötä sekä teemakokonaisuudessa tarvittavia pilottihankkeita.
- Ohjelmaa on toteutettu yhteistyössä maa- ja metsätalousministeriön, ELY-keskusten, vesivoimayhtiöiden, patojen omistajien, kuntien, maakuntien, maa- ja vesialueiden omistajien, kalatalousalueiden, yritysten, järjestöjen, säätiöiden, yhdistysten, Luonnonvarakeskuksen, Suomen ympäristökeskuksen ja Metsähallituksen kanssa.
- NOUSU-ohjelman toteutus on toiminut erinomaisena esimerkkinä valtion rahoitusmekanismista, jossa julkisella ja yksityisellä rahoituksella voidaan yhteistyössä edistää kokonaisten jokialueiden ennallistamista ja kehittää alueita uusista, luontoarvoja korostavista lähtökohdista.
- Pääministeri Sanna Marinin hallituskaudella NOUSU-ohjelman käyttöön osoitettu valtion budjettirahoitus (3,75 milj.euroa/vuosi) perustui kertaluonteisiin tulevaisuusinvestointeihin. Ilman tätä kertainvestointia budjettirahoitus kalatalouden vesistötöihin on normaalisti ollut 0,76 milj.euroa vuosittain.

Vesilaki ja 0-velvoitelaitokset

- OM:n nimittämässä työryhmässä valmisteltiin esitys vesilain tarkistamiseksi. Esitys on tällä hetkellä lausunnolla.
- Vesilakiin ehdotetaan sisällytettäväksi säännökset uuden kalatalousvelvoitteen, kalatalousmaksun tai niiden yhdistelmän määäämisestä sellaisen vesivoimalaitoksen lupaan, johon sellaista ei sisälly.
- Ehdotetut muutokset mahdollistaisivat tällaisten laitosten lupamääräysten tarkistamisen kalatalousasioiden osalta nykyistä helpommin. Säännösten tarkoituksena on tukea kansallisten vaelluskalakantojen elvyttämistä ja luonnon monimuotoisuuden heikkenemisen pysäyttämistä.
- Ilman lain muutosta velvoitetta ei voi määrätä voimalaitokselle, jonka luvassa ei ole kalatalousvelvoitetta.

- ELY-keskusten arvion mukaan yli 5 MW:n nollavelvoitelaitoksia olisi viisi ja 0,1-5 MW:n laitoksia 60. Alle 0,1 MW laitoksia koskevat tiedot ovat epävarmoja, mutta niitä arvioidaan olevan ainakin 76 laitosta.
- Lisäksi on laitoksia, joiden tiedot ovat puutteellisia ja etenkin pieniä laitoksia voi olla runsaasti enemmän. Lukuja tarkasteltaessa on otettava myös huomioon, että etenkin vanhempien lupapäätösten osalta on tulkinnanvaraista, onko laitos 0-velvoitelaitos vai ei.
- Lain muutoksen valtiolle muodostuvien kustannusten suuruutta on vaikea ennakoida, koska se riippuu lakiehdotuksen lopullisesta sisällöstä ja säännösten soveltamiskäytännöstä. Hyvin karkean arvion mukaan voidaan valtiolle muodostuvien kustannusten velvoitteen määrittämiseen osalta arvioida olevan muutamasta sadasta tuhannesta noin 2-3 miljoonaan euroon vuodessa seuraavien 5-7 vuoden ajan, riippuen hankkeiden määrästä ja erityispiirteistä.

Yhteenvetona ehdotuksia vaelluskalat ja nousuesteet kysymykseen

- Tarkistetaan vesilaki mahdollistamaan kalatalousvelvoitteen tai –maksun määrääminen 0-velvoitelaitoksille
- Järjestetään pysyvä rahoitus NOUSU-ohjelmalle.
- Uudistetaan kansallinen kalatiestrategia. Kalatiestrategialla määritellään kansallinen tahtotila ja kirkastetut tavoitteet vaelluskalakantojen elvyttämiseen valtioneuvoston periaatepäätöksensä.
- Käynnistetään monitieteellinen tutkimusohjelma uusien ja tuloksellisten ratkaisujen löytämiseksi kalankulun mahdollistamiseksi erityisesti suurten voimalaitospatojen osalle.